

tol que li és dedicat des d'un punt de vista eminentment literari (p. 311). Les pàgines reservades a Balmes (pp. 47-60) mostren un considerable manca d'informació i d'actualització. En parlar dels idealistes alemanys, l'autor fa referència sempre a Kant i a Fichte, quan en realitat la gran obsessió de Balmes fou el pantheisme de Schelling. D'altra banda, en tractar de l'instint intel·lectual, l'autor ens repeteix allò que ja deien els manuals més elementals dels nostres temps universitaris. L'epistemologia balmesiana ha estat minuciosament reinterpretada ja fa almenys tres dècenns. Quan a les corresponents indicacions bibliogràfiques, l'obra del pare Casanovas, *Balmes. La seva vida. El seu temps. Les seves obres* consta de tres volums, la qual cosa no se'n indica, i l'única referència d'informació doctrinal és l'obra de Zaragozaüeta *Balmes filòsof* (Madrid 1945). Potser on rau un millor encert i oportunitat de l'autor és en el capítol dedicat al pensament de Manuel Sacristán, ja que toca un punt d'actualitat amb una historiografia gairebé inexistent.

Pel que fa a la segona part del llibre, on cada filòsof gaudeix del corresponent capítol, s'imposa una distinció entre els que tracten de Martí d'Eixalà i Llorens i Barba, d'una banda, i la resta, de l'altra. Respecte als dos filòsofs esmentats, les dades i la qüestió de detall són força correctes. Allò que ja no és tant satisfactori és l'exposició de llur pensament filosòfic. Això apareix sobretot en el resum de *Las lecciones* de Llorens. Dubto que el lector aconsegueixi d'aclarir-s'hi (pp. 185 ss). Constatem també que l'autor es mou en molt pocs llocs del text de Llorens. Llàstima, perquè si hagués realitzat una lectura completa s'hauria adonat que, a partir d'un determinat indret, Llorens copià Hamilton al peu de la lletra. I aquest extrem és important en el moment de valorar l'originalitat d'un autor. Amb més mesura i coneixement de causa, analitza l'obra de Milà «tot i no ésser filòsof ni tampoc pretendre-ho», puntualitza l'autor (p. 203), creiem que molt encertadament.

Els estudis finals del llibre ens sem-

blen més reeixits. A més a més, toquen temes com el pensament de Joan Crexells, estudiat per l'autor en forma monogràfica ja fa uns anys, i el d'Eugeni d'Ors, del qual també coneix el vessant noucentista. El capítol divuitè ofereix una panoràmica de la més pura actualitat filosòfica. Antoni Tàpies, Ramon Xirau, José M. Valverde, Arnau Puig, Pérez Ballestar, Salvador Pàniker, Octavi Fullat, Victòria Camps, Josep M. Terrabras, Eduard Subirats, Jordi Llovet, Josep Ramoneda i el mateix autor Norbert Bilbeny, tots hi entren amb llurs bibliografies. Per més que en aquest indret i en altres hi abundin noms, i potser n'hi sobrin, quelcom, però, manca a l'obra. Voldríem haver-hi trobat un capítol o almenys un apartat a la historiografia sobre filosofia i ciència catalanes. Hauria permès de descriure tota la tasca filosòfica realitzada per l'Escola Lul·listica de Mallorca —una de les poques manifestacions col·lectives de vida filosòfica al país després de la guerra—, així com situar degudament i reconèixer la importància de la tasca dels germans Carreras i Artau, Miquel Batllori, Eusebi Colomer, Millàs i Vallicrosa, Joan Vernet i, darrerament, de Josep Perarnau, tots els quals són d'una sol·lència intel·lectual reconeguda arreu del món.

Jaume Roura i Roca

Jordi MARAGALL, *El que passa i els qui han passat*, pròleg d'Eugenio Trias, Edicions 62, Llibres a l'abast, núm. 201, 1.ª Ed., Barcelona 1985, 281 pàgs.

El volum reuneix articles, pròlegs i estudis ja publicats per l'autor entre els anys 1968 i 1983. La majoria es refereixen a «personatges dels nostres temps», és a dir, a figures que han estat importants per a la vida universitària, artística i cultural, en general, de Catalunya, en aquest segle XX.

Després d'un extenses i justes consideracions sobre experiències viscudes en excursions fetes per llocs diversos de

la Península, o bé en relació amb lectures recents, o fets d'interès per a la vida col·lectiva i que corresponen a la manera com l'autor entén i practica, amb gran dignitat, la seva missió d'intel·lectual (que ell mateix precisa així: «promoure la paraula escrita amb noblesa, amb elevació, per tal que contribueixi a interioritzar els problemes, i, alhora, a facilitar l'adopció d'actituds compromeses»), comença el cos central del llibre, dedicat a la realització de més d'una vintena de «retrats» o evocacions de persones que l'autor ha conegut directament, i a exposar-ne les idees, opinions i actituds.

Com és natural, un lloc preeminent l'ocupa la figura humana i el pensament de Joan Maragall. Tots estem d'acord amb el judici de Carles Riba, quan sosté, i serenament raona, que el nom de Joan Maragall és «un dels més representatius en la vida catalana d'aquest mig nou-cents».

En tot moment, el llibre forneix dades objectives i comprovables, molt útils i aclaridores, que vertebrèn la vida concreta dels biografats. Però l'organització de la figura evocada, la seva gran humanitat, és deguda al factor afectiu, a l'estimació que li professa l'autor.

Com diu el mateix text que comentem, el coneixement, fins i tot la inicial percepció dels altres i de les coses, suposa una selecció de les dades que rebem mitjançant l'exercici dels sentits. Aquest procés, reconegut universalment per la psicologia actual, és dirigit per l'actitud interessada del subjecte, segons la seva estimació a l'altre i l'expressió afectiva congruent que *vol* trobar en aquell que es proposa de conèixer.

Jordi Maragall comença per *reconèixer* el valor de la persona a qui es refereix i justament per això s'hi sent interessat, i aquest valor únic, irrepètible, que ell li *descobreix*, aglutina i il·lumina els trets de la figura integral de qui ens parla.

En tots sentits em semblen modèliques, i alhora il·lustren el que dic, dues evocacions, ben diferents, però igualment admirables: la pàgina i mitja dedicada al seu germà Josep, impressionant

per l'emoció continguda com també les pàgines afectíssimes i riques en contingut filosòfic consagrades a P. L. Landsberg i al seu llibre.

Sovint m'he preguntat com determinar amb major rigor la facultat sobresortint de l'autor, el qual, referit a un ventall tan ample de descripcions i vivències, sap mantenir, tanmateix, la continuïtat de la nota dominant.

Quina és aquesta actitud intel·lectual radical?

Jo m'atreveria a dir que és la *fidelitat*, en el sentit més profund del terme.

Abans d'especificar-se com a virtut jurídica i fins i tot prèviament a la seva versió moral, que és la lleialtat, la fidelitat és la persistència viva d'una actitud axiològica: el reconeixement de la validesa d'uns valors, perquè la seva vigència i ordre ens constitueixen tal com som com a persones singulars i úniques.

Les anàlisis i descripcions d'aquest llibre, obra d'un filòsof des de la primera ratlla a la darrera, no crec que es proposin de revelar el sentit essencial de les persones de qui hom parla: no volen projectar davant nostre aquelles notes intemporals que potser constitueixen l'eterna versió de cadascú.

Creo que Jordi Maragall ens invita a una altra cosa: com que estima l'amic de qui ens parla, voldria que el lector hi simpatitzés, és a dir, participés del goig que li fa el veure ara, en perspectiva de record, el procés de formació i maduresa de la personalitat que estimà i que continua *fidelment* estimant encara.

Indubtablement aquesta actitud és netament augustiniana i segueix vigent en Scheler i en Landsberg.

Voldria remarcar — i no és una observació marginal — que només així manifestem el degut *respecte* als altres. Etimològicament, «respecte» vol dir, mirar una persona i, impròpiament, una cosa, atentament, però sense tocar-la, ni forçar-ne cap moviment, mantenint l'admiració *per* i el risc *de* la seva llibertat car ens sentim afectats i compromesos pel desplegament autònom dels seus actes.

El coneixement — sempre activitat

de connexió amb quelcom prèviament sabut— pot adoptar, i així ho ha fet sempre, dues direccions.

La primera, normal en les ciències de la natura, és *reduccionista*. Saber és reduir, o sia trobar un nivell de realitat més simple al qual s'assimila allò que pretenem de conèixer. La fórmula és prou coneguda: X no és sinó... D'aquesta manera desapareix l'originalitat de l'objecte inicial i l'estranyesa que ens ha produït.

La segona, única adient per al coneixement de l'ésser humà, *com a tal*, és a dir en el tracte interpersonal, és *idealitzadora*. L'altra persona és *singularitzada* i *determinada* perquè encarna uns afany, manifesta uns propòsits, exposa un saber que li dóna sentit. Per això, sabem *qui* és l'altre quan endevinem què vol, quan ens posem al seu lloc i ens fem càrrec dels seus projectes. Ara bé, aquesta *comprensió*, en el sentit propi del terme, només l'aconsegueix qui, per simpatia, viu en l'altre, per rar que això ens sembli.

El llibre de Jordi Maragall és una clara mostra de l'efectivitat de l'esmentada segona direcció.

Aquesta orientació espiritual la visqué, el nostre autor, a casa seva. Ell mateix ens ho diu: «Sabíem —els fills més joves de Joan Maragall— que el nostre pare havia mantingut una tendència durant tota la seva vida, a l'elevació de tot allò de què parlava o escrivia. Una elevació acompanyada d'una *noblesa* en el tracte amb persones i obres que queien o arribaven a les seves mans.»

L'actitud de Joan Maragall no és «panpoetisme», com digué, sense pensar-s'hi gaire, Unamuno. Si anem més a fons, el que hi ha en aquesta seva tendència és la tesi del *geni*, tan important a Catalunya, i que reivindica el dinamisme de les forces creadores arrelades en qualsevol forma de vida, individual o col·lectiva, com ja designa l'etimologia del mot «geni».

La continuació de l'actitud paterna i de la teoria del geni la podem trobar en un tema que corona l'antropologia filosòfica de l'autor i que desenvolupa sobretot en l'estudi dedicat a Landsberg (pp. 262 i 263). Copiem: «I és aquí on

Landsberg desplega tota l'esplendor del seu acte filosòfic. El descobriment en l'home d'una dinàmica personalitzadora es percep com el centre mateix del seu acte filosòfic.»

I ara ens cal fer un pas enrera i esmentar Joaquim Xirau, forta personalitat i mestre decisiu per a la *nostra* formació (p. 278). Aquest esplèndid pedagog, no solament era clar i eficaç en el seu ensenyament, sinó que, *fonamentalment*, aconseguia d'enfortir l'esperit —no únicament la intel·ligència— de qui l'escoltava. Per això, justament, podia pretendre desenvolupar l'ensenyament de la filosofia com un diàleg, car prèviament havia corroborat la dignitat de l'interlocutor.

Doncs bé, «Xirau ens havia iniciat en el respecte a la Filosofia, no com a saber abstracte, sinó com a factor determinant d'una forma de vida».

Per això va venir Landsberg a Barcelona, car aquest excel·lia com a pensador i tenia la mateixa actitud. Més enllà —o més ençà— del coneixement, entès com un feix de proposicions impersonals, Landsberg, gran en esperit, ensenyava la «participació en la veritat, no únicament pel coneixement sinó per l'amor, per la confessió». I d'això en donà testimoni morint heroïcament al camp d'Oranienburg.

A la pàg. 255, Jordi Maragall cita les paraules clau de Paul Ludwig Landsberg, dites a un company seu poc abans de morir: «Tot coneixement és creença. I la creença exigeix un més enllà d'ella mateixa.»

De retorn d'aquest breu *excursus* que no crec inoportú, voldria reprendre el tema que ens hi ha portat i aclarir, d'antuvi, què vol dir, en Landsberg, «acte filosòfic».

La fenomenologia, i Scheler particularment, contraposen les *activitats* o funcions *psíquiques*, als *actes de l'esperit*.

El centre psico-somàtic de cadascú efectua diversos processos vitals, com percebre, escarmentar-se, orientar-se, desplegar hàbits, etc., *activitats* que adapten l'ésser viu al *seu* món i li permeten de continuar vivint. En el cas de l'home, entre aquestes activitats cal incloure una bona part de l'anomenat

coneixement científic, car, per molt complex que sigui, és un mitjà per a dominar el món i, per tant, una funció vital al servei de les urgències vitals.

Ben al contrari, els *actes* de l'*esperit*, s'obren al món *desinteressadament* i presenten els objectes *tal com són* (no tal com ens convindria de veure'ls per a poder-los fer servir). L'*esperit* és l'*actualitat dels seus actes*, especialment de l'acte d'*ideació*, el qual revela la manera d'ésser essencial dels objectes. L'essència dels actes és la *intencionalitat* (com la del bon cristall la transparència): per la intencionalitat, la presència de l'objecte conegut o el valor de l'ésser estimat ens és donat directament.

El centre unificador dels *actes* com a tals, no és pas el *jo*, d'on brollen les tendències, sinó la *persona*, unitat existent dels *actes*.

Per això, Landsberg, deixeble de Scheler, no pot interpretar l'*acte filosòfic* com una modalitat de coneixement, una *activitat* teòrica extracièntífica però semblant a la ciència.

L'home, en filosofia, culmina la seva presència lúcida en el món: se'n fa el *testimoni veraç*.

El sentit últim de la vida humana és aproximar-se a aquest ideal: i tots portem «una dinàmica personalitzadora» que ens hi apropa.

La *persona*, perquè es troba instal·lada en aquest serè observatori, o sigui, com *esperit* que és, assumeix i integra dolor i mort, car qualsevol forma de realitat, fins la més negativa, la té present des de l'Amistat de la Persona divina.

En síntesi, la teoria del geni a partir del nivell vital, i la personalització com a integració espiritual, coincideixen a veure en l'home una obertura al món natural i cultural, un esforç ascendent per donar sentit a la seva existència i un afany per trobar l'equilibri d'una alta harmonia, deslligada de les urgències vitals.

M'atreveixo a pensar que la visió de l'home que té Jordi Maragall, accepta també el «dinamisme personalitzador» proposat per Landsberg. Crec que podria fer-ho veure en molts altres dels seus estudis d'aquest llibre, ple d'informació i ric de cordialitat.

Francesc Gomà